

KONFERENSIYALAR.COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

O'ZBEKISTON TARAQQIYOT STRATEGIYASINING USTUVOR YO'NALISHLARI BO'YICHA TADQIQOTLAR

IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiya
MATEARIALLARI

1-JILD | 4-SON

2025-YIL

O‘ZBEKISTON TARAQQIYOT STRATEGIYASINING USTUVOR YO‘NALISHLARI BO‘YICHA TADQIQOTLAR

**IV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, dekabr

TOSHKENT-2025

ISBN-978-9910-8337-5-5

O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining ustuvor yo'nalishlari bo'yicha tadqiqotlar IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami. 1-jild, 4-son (dekabr, 2025-yil). – 55 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 9-dekabr

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining ustuvor yo'nalishlari bo'yicha tadqiqotlar" mavzusidagi IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, strategiya, ustuvor yo'nalishlar, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, texnologik taraqqiyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2025-yil

© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

TEXNIKA FANLARI

Rakhimov Oktyabr, Tulayeva Soxiba

KASBIY TAVAKKALCHILIKNI KAMAYTIRISHDA XAVFLARNI TASNIFINING TUTGAN O'RNI 4-7

Safojev Nuriddin

KVANT NUQTALI TEXNOLOGIYADA QUUVAT TAHLILI Hujumlari va Kriptografik sxemalarni loyihalash 8-11

TARIX FANLARI

Begaliyeva Aysha

ISLOHOTLARDAN KEYINGI DAVRDA ROSSIYA IMPERIYASI TEMIR YO'L TRANSPORT TIZIMINING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI 12-14

IQTISODIYOT FANLARI

Murtazayev Isabek

ZARAFSHON MINTAQASIDA BUXORO VILOYATINING HUDUDIY-IQTISODIY SALOHİYATI VA TARMOQLARARO IXTISOSLASHUVI 15-18

FALSAFA FANLARI

Maxmudov Izzatillo

KORRUPSIYAGA QARSHI SIYOSAT VA IJTIMOİY HIMOYA ISLOHOTLARI O'ZARO BOG'LIQLIGI 19-22

FILOLOGIYA FANLARI

Saydullayeva Aziza

"YALMOG'IZ KAMPIR" ERTAGI: KOMPOZITSIYA, KONFLIKT VA YOVUZ QAHRAMON TAHLILI 23-25

Xamrakulova Farangiz

TEMPORAL METAFORALARINING AQLIY VA MADANIY IDROKKA TA'SIRI 26-28

YURIDIK FANLAR

Normurodova Behro'za

RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASHDA XALQARO HAMKORLIK VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR INTEGRATSIYASI 29-36

PEDAGOGIKA FANLARI

Xaqiqatbekov Zafarbek

OLIY TA'LIM TIZIMIDA TALABALAR SALOMATLIGINI QO'LLAB-QUVVATLASHDA UNIVERSITET RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH 37-42

Rustamova Shoxista

TALABALAR TADQIQOT ISHLARINI XALQARO ILMIY PLATFORMALARDA INTEGRATSIYALASH: IMKONIYATLAR, MUAMMOLAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR 43-48

Tagayev Odil

VIRTUAL VA KENGAYTIRILGAN HAQIQAT (VR/AR) TEXNOLOGIYALARI DIDAKTIK IMKONIYATLARI 49-51

Xakimova Xosiyat

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARNING NUTQ KO'NIKIMLARINI BAHOLASHNING DIAGNOSTIK MODELI 52-54

TARIX FANLARI

ISLOHOTLARDAN KEYINGI DAVRDA ROSSIYA IMPERIYASI TEMIR YO'L TRANSPORT TIZIMINING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Begaliyeva Aysha

O'zMU Tarix fakulteti mustaqil izlanuvchisi,
Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada krepostnoylik bekor qilinganidan keyingi davrda Rossiya temir yo'l tarmog'ining shakllanishi va rivojlanish jarayoni voqeyiy ma'lumotlar hamda statistik ko'rsatkichlar asosida tahlil qilinadi. Temir yo'l qurilishi sanoat o'sishining asosiy drayverlaridan biri sifatida ko'rib chiqilib, uning yagona milliy bozorning shakllanishiga ko'rsatgan ta'siri yoritiladi. Tadqiqotda temir yo'l transporti iqtisodiy transformatsiyani jadallashtirish va islohotlardan keyingi Rossiyaning sanoat manzarasini o'zgartirishda hal qiluvchi omil bo'lgani ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: temir yo'llar, islohotlar, Rossiya imperiyasi, temir yo'l transporti, sanoat inqilobi, kapital.

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE RAILWAY TRANSPORT SYSTEM OF THE RUSSIAN EMPIRE IN THE POST-REFORM PERIOD

Begaliyeva Aisha

Independent researcher of the Faculty of History of NUUZ,
Tashkent, Uzbekistan

Annotation. This article analyzes the process of formation and development of the Russian railway network in the period after the abolition of serfdom based on factual data and statistical indicators. Railway construction is considered as one of the main drivers of industrial growth, and its influence on the formation of a single national market is highlighted. The study notes that railway transport was a decisive factor in accelerating economic transformation and changing the industrial landscape of post-reform Russia.

Key words: railways, reforms, Russian Empire, railway transport, industrial revolution, kapital.

Kirish. Krepostnoylik bekor qilingandan so'ng Rossiyada sanoat rivoji juda notekis kechdi. Ayrim hududlar va tarmoqlar tez sur'atlar bilan o'sayotgan bir paytda, boshqalari orqada qolgan edi. Kapital, ishchi kuchi va yangi texnologiyalar jamlangan yirik shahar markazlarida yirik mashinasozlik sanoati eng faol shakllandi.

Rossiyadagi sanoat inqilobining yo'nalishi faqat ichki omillar bilan emas, balki mamlakatning jahon iqtisodiyotidagi o'rni bilan ham belgilanardi. Xalqaro mehnat taqsimoti, savdo aloqalarining kengayishi va tashqi bozorlardagi talab iqtisodiy tuzilmaning qayta shakllanishiga ta'sir ko'rsatdi. Temir yo'llar, paroxodlar va bug' kuchiga asoslangan transport kabi infratuzilma elementlari milliy bozorni birlashtiruvchi asosiy omillardan biriga aylandi. Shu sababli temir yo'l qurilishi islohotlardan keyingi davrda Rossiya sanoati uchun kuchli turtki bo'ldi.

XIX asrning ikkinchi yarmida butun dunyoda mashinalar joriy etilishi va mehnat unumdorligining o'sishi sanoatning hududiy hamda tarmoqlar bo'yicha qayta taqsimlanishiga olib keldi. Bu jarayonning markazida temir yo'l transporti turar edi — u og'ir sanoatni rivojlantirdi va yangi bozorlarning ochilishiga xizmat qildi.

Asosiy qism. "Transport inqilobi" deb nom olgan bu davrda temir yo'l qurilishi jadal sur'atlarda butun dunyoda kengaydi. 1860–1880 yillar oralig'ida temir yo'l tarmoqlarining

umumiy uzunligi 108 ming kilometrdan 373 ming kilometrga yetdi — ya'ni uch baravardan ziyod ko'paydi[1; B.23.]. Temir yo'llar ulkan investitsiyalarni, metallurgiya va mashinasozlik mahsulotlarini talab qilgani uchun sanoat rivojining yirik iste'molchisi va kuchli drayveriga aylandi.

Temir yo'llar mamlakatlar va uzoq hududlarni o'zaro bog'lab, iqtisodiy aloqalarning barqarorligini ta'minladi. Buyuk Britaniya va AQSh global temir yo'l qurilishida yetakchi bo'lib turdi: britaniyalik investorlar kapital, relslar va lokomotivlar yetkazib berdilar, AQShda esa temir yo'llar uzunligi 20 yil ichida 49 mingdan 150 ming kilometrga ortdi [2; B.16.].

Rossiyada esa temir yo'llar iqtisodiy modernizatsiyaning eng muhim omiliga aylandi. Krepostnoylik bekor qilingach, arzon va samarali transportga ehtiyoj kuchaydi. An'anaviy ot-arava tashishlari juda qimmatga tushardi: 300–400 km masofaga don tashish deyarli uning o'z narxiga teng bo'lib qolardi, Donbass ko'mirini uzoqqa tashish esa uning narxini bir necha baravar oshirardi. Shu bois bug' bilan ishlaydigan transportga o'tish iqtisodiy zarurat edi.

1860-yillarning ikkinchi yarmida Rossiya jahon savdosiga tobora faol kirib bordi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksporti o'n yil ichida deyarli ikki baravar oshdi. Bu esa yirik yer egalari va savdogarlarni temir yo'l qurilishini tezlashtirishni talab qilishga undadi. 1865 yilda Rossiyada bor-yo'g'i 3,5 ming verst temir yo'l mavjud edi — bu Yevropa davlatlari va AQSh bilan solishtirganda juda kam edi[3; B.37.].

Temir yo'l qurilishini rag'batlantirish uchun hukumat xorijiy investorlar uchun imtiyozlar yaratdi. Temir yo'l siyosatini ishlab chiqish uchun maxsus komissiya tashkil etildi, shuningdek g'arb bozorlarida chiqarilgan obligatsiyalar hisobiga to'ldiriladigan "temir yo'l fondi" tuzildi. Bu choralar katta hajmdagi chet el kapitalini jalb etdi. 1866–1880 yillarda 53 ta temir yo'l qurish konsessiyasi berildi va temir yo'l shirkatlari soni 59 taga yetdi[4; B.56.].

Shunday bo'lsa-da, asosiy moliyaviy yuk baribir davlat zimmasida qoldi. 1880 yilga kelib xususiy temir yo'llarga kiritilgan kapitalning qariyb 80 foizi amalda davlat mablag'i edi, temir yo'l jamiyatlarining qarzlari esa 1 milliard rublni oshdi. Biroq qurilish sur'atlari pasaymadi: temir yo'l tarmog'i 20 yilda 14 baravar kengayib, 21 ming verstga yetdi[5; B.62.]. Yevropa Rossiyasida markazi Moskvada joylashgan yirik temir yo'l tizimi shakllandi.

Janubiy sanoat hududida temir yo'llarning o'rni ayniqsa muhim bo'ldi. 1863 yilda foydalanishga topshirilgan Grushevsk–Aksay temir yo'li Donbass antratsitini ommaviy tashishga imkon yaratdi. Besh yil ichida ko'mir tashish hajmi uch baravar ortdi. 1870-yillarda Donbassdagi ko'mir sanoati keskin o'sdi: 1880 yilga kelib bu yerda 338 ta shaxta faoliyat yuritardi, yillik ishlab chiqarish 86 million pudga yetardi[6; B.51.].

Ural uchun ham temir yo'llar kuchli turtki bo'ldi: 1878 yilda ochilgan Ural kon-zavod temir yo'li yuk tashish xarajatlarini keskin kamaytirdi va daryo transportining o'rnini bosdi. Bu G'arbiy Uraldagi ko'mir qazib olishni ham tez rivojlantirdi.

1880-yillarning boshiga kelib temir yo'llar Rossiyaning 59 ma'muriy hududini qamrab olib, Janubiy Ural, Shimoliy Kavkaz, Markaziy Rossiya va G'arbiy viloyatlarni yagona transport tizimiga birlashtirdi. Yevropa Rossiyasi hududining 45 foizidan ortig'i temir yo'l ta'sir doirasida edi.

Xulosa. Temir yo'l tarmog'ining tez kengayishi Rossiya iqtisodiyotining butun tuzilishini o'zgartirdi. Ular umumrossiya bozorining shakllanishiga, mehnatning hududiy taqsimlanishi va ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Temir yo'llar yangi sanoat

va savdo markazlarining o'sishini tezlashtirdi hamda ishchi kuchining mobil bo'lishini yengillashtirdi.

Temir yo'llar yuk tashishni ancha arzon va tez qildi, bu qishloq xo'jaligiga bevosita ta'sir etdi: tovar xo'jaligi rivojlandi, don esa asosiy yuk turlaridan biriga aylandi. 1870-yillarga kelib temir yo'llar mamlakat yuk aylanmasida yetakchi o'rin egallay boshladi va daryo transportini ikkinchi darajaga surib chiqardi.

Shu bilan birga, tez o'sish muammolarni ham yuzaga chiqardi. Tarmoqning turli kompaniyalar qo'lida bo'lak-bo'lak bo'lib ketgani, yagona texnik standartlarning yo'qligi, temir yo'l qurilishi va uskunalar sifatidagi tafovutlar hamda tarif mojarolari savdo va sanoatni izdan chiqarib turardi. 1870-yillar oxiriga kelib temir yo'l tizimini markazlashtirish va davlat nazoratini kuchaytirish zarurligi ravshan bo'ldi.

Shunga qaramay, Rossiyada birinchi yirik temir yo'l tarmog'ining vujudga kelishi mamlakatning sanoat jihatdan modernizatsiya qilinishida hal qiluvchi bosqich bo'ldi va keyingi iqtisodiy taraqqiyotning asosini yaratdi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Техника в ее историческом развитии (70-е годы XIX – начало XX в.). –Москва: Наука, 1982. -С. 218.
2. Чупров А.И. Железнодорожное хозяйство. –Москва: тип. А. И. Мамонтова и К°, 1910. –С.16-17.
3. Фомин П.И. Горная и горнозаводская промышленность Юга России. Т.1. –Харьков: Тип. Б. Бенгис, 1915. -104, 122.
4. Соловьева А.М. Промышленная революция в России в XIX в. –Москва: Наука, 1990. – С.134.
5. Соловьева А.М. Железнодорожный транспорт России во второй половине XIX в. – Москва: Наука, 1975. –С. 95.
6. История железнодорожного транспорта России. Т. I. 1836-1917. – Санкт-Петербург: Петербург. гос. ун-т путей сообщения, 1994. -С. 93.

O‘ZBEKISTON TARAQQIYOT STRATEGIYASINING USTUVOR YO‘NALISHLARI BO‘YICHA TADQIQOTLAR

IV RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI
2025-yil, dekabr

Mas’ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining ustuvor yo‘nalishlari bo‘yicha tadqiqotlar. IV Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to‘plami. 1-jild, 4-son (dekabr, 2025-yil). – 55 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda C-5669862 son bilan rasman davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: “Scienceproblems Team” MChJ

Konferensiya o‘tkazilgan sana: 2025-yil, 9-dekabr

ISBN-978-9910-8337-5-5

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Scienceproblems team, 2025-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil.